

Narzędzia mające służyć walce z nielegalnym handlem dziełami sztuki

THE UNESCO CULTURAL HERITAGE LAWS DATABASE

CZ. 1.

UNESCO Cultural Heritage Laws Database

Dziedzictwo kulturowe (*cultural heritage/patrimoine culturel*) jest pojęciem, które obejmuje coraz szerszy zakres. Zgodnie z Aktem Konstytucyjnym UNESCO, jednym z celów Organizacji jest ochrona *spuścizny książek, dzieł sztuki, zabytków historii i nauki* (...) Działalność UNESCO w tej dziedzinie przejawiała się w różnych formach adekwatnych do zmieniającego się świata zarówno pod względem technologicznym, jak i polityczno-społecznym.

W ciągu dziesięcioleci powstało szereg aktów normatywnych – konwencji i rekomendacji – mających na celu wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego na szczeblu krajowym i w ramach współpracy państw.

Od wielu lat Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Wychowania, Nauki i Kultury – UNESCO podejmuje działania mające na celu walkę z nielegalnym handlem dziełami sztuki. Skupiają się one na dwóch głównych zagadnieniach: zapobieganiu nielegalnemu eksportowi, importowi i przepływowi dóbr kultury oraz zwrocie skradzionych i nielegalnie wywiezionych dóbr kultury. Ostatnio UNESCO zaproponowało dwa praktyczne narzędzia mające służyć walce z nielegalnym handlem dziełami sztuki: *The UNESCO Cultural Heritage Laws Database* - baza aktów prawnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego obowiązujących w poszczególnych krajach oraz *UNESCO – WCO Model Export Certificate* – wzór dokumentu eksportowego.

THE UNESCO CULTURAL HERITAGE LAWS DATABASE – BAZA AKTÓW PRAWNYCH

UNESCO, prowadząc swoją działalność, od dawna dostrzegała międzynarodowy problem związany z kradzieżą, nielegal-

nym importem i eksportem oraz nielegalnym handlem dobrami kultury. Celem nowej inicjatywy jest udostępnienie i upowszechnienie aktów prawnych dotyczących ochrony dóbr kultury w poszczególnych krajach. Baza ta jest udostępniona w Internecie pod adresem: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=22554&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html; dzięki temu każdy może mieć do niej nieograniczony dostęp.

Zarówno dla poszczególnych krajów, jak i dla szeroko pojętego rynku sztuki łatwość dostępu do aktów prawnych poszczególnych państw przyniosła wiele korzyści, a przede wszystkim ułatwiła walkę z nielegalnym handlem dobrami kultury. Jedną z korzyści wskazywanych przez UNESCO to popularyzacja norm prawnych. Rozpowszechnianie wiedzy o stanie prawnym wyklucza linię obrony osoby oskarżonej o nielegalny handel dobrami kultury, polegającej na zasłanianiu się brakiem wiedzy dotyczącej przepisów zabraniających takiej działalności.

Na 32. sesji Konferencja Generalna UNESCO poparła projekt powstania bazy oraz zasady jej funkcjonowania. Poparcia projektowi udzielił także na 12. sesji, w marcu 2003 r., Międzyrządowy Komitet Promowania Powrotu Dziedzictwa

Kulturowego do Krajów ich Pochodzenia lub ich Restytucji w Sytuacji ich Nielegalnego Przywłaszczenia.

W październiku 2003 r. na spotkaniu państw-stron Konwencji Paryskiej z 1970 r. uczestnicy zalecili państwu członkowskim UNESCO dostarczenie w formie elektronicznej aktów prawodawstwa krajowego oraz wzorów dokumentów eksportowych i importowych.

Jednocześnie zwrócono uwagę na potrzebę ciągłej aktualizacji aktów prawnych umieszczonych w bazie.

ZAWARTOŚĆ BAZY

W bazie zostały zawarte przesłane przez państwa członkowskie obowiązujące w poszczególnych krajach przepisy wewnętrzne dotyczące ochrony dóbr kultury. Zgodnie z zaleceniami UNESCO akty te mają dotyczyć:

- dziedzictwa materialnego zabytków nieruchomych, stanowisk archeologicznych, a także importu i eksportu oraz przenoszenie własności ruchomych dóbr kultury (według kategorii ujętych w art. 1. Konwencji UNESCO z 1970 r.);
- dziedzictwa kulturowego znajdującego się pod wodą;
- dziedzictwa niematerialnego, np. tradycji przekazu ustnego.

Oprócz przepisów kraje zostały poproszone o kopie dokumentów importowych i eksportowych wymaganych na przywóz i wywóz dóbr kultury, o ile dane państwo wystawia takie dokumenty.

Akty prawne przekazywane są w ory-

ginalnej wersji językowej oraz, jeżeli dany kraj posiada oficjalną wersję tłumaczenia na inne języki (np. angielski), także w tej wersji. Kolejna informacja umieszczana w bazie to nazwa i adres instytucji odpowiedzialnej w danym kraju za ochronę dziedzictwa. Baza zawiera również adresy stron internetowych tych instytucji, a także adresy stron baz danych skradzionych i poszukiwanych zabytków. Aby ułatwić korzystanie z bazy, Sekretariat UNESCO w niektórych przypadkach wprowadził do bazy nieoficjalne tłumaczenia tytułów aktów prawnych. Takie tłumaczenia są oznaczone „*” i nie mogą być oficjalnie cytowane.

KORZYSTANIE Z BAZY

Struktura bazy jest podzielona na 6 części: Afryka, Europa i Ameryka Północna, Ameryka Łacińska i Karaiby, Kraje Arabskie, Azja i Pacyfik. W tych grupach kraje uporządkowane są w kolejności alfabetycznej, natomiast akty prawne dotyczące konkretnego państwa prezentowane są w kolejności chronologicznej. Akty są wprowadzane do bazy z pominięciem źródła, a także nie uwzględniają przepisów regionalnych dotyczących np. kantonu lub prowincji. Data i tytuł aktu prawnego jest podana w całości. Aby uzyskać dostęp do konkretnego przepisu należy najpierw wybrać obszar geograficzny, którym jesteśmy zainteresowani, następnie wybrać kraj a na końcu odpowiedni przepis. Baza posiada dwie wersje językowe: angielską i francuską.

Należy jednak zwrócić uwagę, iż mimo istnienia tak cennego narzędzia w walce z nielegalnym handlem dziełami sztuki, wiele krajów, w tym także Polska, nie wprowadziło do bazy niezbędnych informacji. Biorąc pod uwagę szkody, jakie dziedzictwo kulturowe ponosi w wyniku tego proceduru, wydaje się nierozsądne zaniechanie tak mało problematycznej czynności mogącej jednocześnie przynieść tak duże, wymierne skutki w walce z przestępczością przeciwko dobrom kultury.

Na zakończenie należy dodać, iż wszystkie informacje znajdujące się na stronie przekazywane są przez konkretne kraje, w związku z tym UNESCO nie ma wpływu i nie odpowiada za to czy dane te są aktualizowane i czy nie zawierają błędów. ■

OBRÓT ANTYKAMI w prawie Wspólnoty Europejskiej

Handel antykami wywołuje wiele sporów wokół zwrotu nielegalnie wywiezionych bądź przywiezionych „skarbów”. Nicco inaczej niż w przypadku innych

dziel sztuki i zabytków antyki nie zawsze mają swojego właściciela i często znaleziska i wykopaliska archeologiczne są znajdowane w takich okolicznościach, że wykluczają sens jego poszukiwania. Prawo Wspólnoty Europejskiej w odrębny sposób rozwiązuje problemy zwrotu między państwami członkowskimi, ale jego polityka *wyczulenia na ochronę dziedzictwa kultury* zaowocowała też specjalnym podejściem do zwrotu składników dziedzictwa kultury państw trzecich.

Państwo może zastrzec w prawie, że obiekt bez właściciela staje się jego własnością, albo ustalić procedury zmierzające do potwierdzenia swojej własności¹. Ogólne zasady prawa własności w stosunku do przedmiotów znajdujących się pod ziemią zostają wyłączone przez szczególne przepisy prawne dotyczące ochrony tożsamości społecznej i badań naukowych nt. przeszłości, dla których antyki są źródłem materialnym. Jeżeli więc dysponowanie znaleziskiem archeologicznym, używanie i pobieranie korzyści należy tylko do wskazanych przez prawo osób, a nie osób znalazcy, ani odkrywcy, to wywóz za granicę bez noty-

fikacji właściwych władz może być uważany przez państwo za kradzież.² Jeżeli nawet legalnie nabyte antyki objęte są wymogiem uzyskania

pozwolenia wywozowego, to z reguły przepisy celne operują postanowieniami o przypadku mienia nielegalnie – bez pozwolenia – wywiezionego, w razie jego przejęcia. Kłopot ze skutecznością w państwie przywozu takich przepisów o własności przedmiotów archeologicznych, polega: po pierwsze – na udowodnieniu rzeczywistej własności państwa, a po drugie – rzeczywistego przypadku, gdyż jeśli nie ma przejęcia na granicy, może nie być przypadku mienia.

Jeżeli jednak sprawa nie dotyczy kradzieży, to obce prawo publiczne (*ius cogens*), tj. karne dotyczące naruszenia własności, nie jest zazwyczaj brane pod uwagę przy rozstrzygnięciu sprawy sądowej w państwie przywozu. Dodatkowo deklaracja państwa nt. własności antyków – starożytności – może mieć zasięg ograniczony tylko do jego terytorium w przypadku, gdy rzecz po wywozie została sprzedana na terytorium państwa przywozu. Wówczas po takiej transakcji zwykle obce postanowienia o „nieruchomościu” przedmiotu nie będą stosowane.

Tak więc spory związane ze stosowaniem właściwego systemu prawne-